

A Z Á L F O R R A D A L M Á R

/Jegyzetek egy magatartásról/

I.

1. A bűnök megnevezése

Tisztelettel kérem minden kedves olvasómat, ne haragudjék rám az írás illetlen szerkezete miatt. Ugyanis idézettel fogom kezdeni:

"...némelyek a mai magyar társadalmat tulságosan diktatórikusnak, mások anyagiasságnak, elpolgárosultnak ítélik." /Vagyis a felsőoktatási intézményekben tanulók kis rétege. Idézet a párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése c. kiadványból. Bp., 1970. Kossuth 53. 1./

"Művelődésben, életstílusban az ifjúság elég széles rétege érzékeny az ellenséges "nyugati" hatásokra. ...fogékonyak /az átmeneti korszak következményeként - TG/ a "baloldali" kispolgári /maoista, anarchista stb./ áramlatok iránt is. ... A szocialista hazafiságot gátló tényezők között a szektás és revizionista politikai nézetek hatása is fellelhető." /uo. 48-49 1./

A felsorolt bűnökről és viselőikről lesz a továbbiakban szó.

2. A fogalmak elvesztése

Sajnos, bármennyire is tetzetős és értelmes kiindulópontnak látszik az 1.-ben idézett tárgy kifejtése, a kínálkozó útról /tehát, hogy a megadott kategóriákból gondolkozzunk/ le kell mondanunk. Lehetetlen valamiről beszélni, hogy ne az okokat keressük, és nem találhatjuk meg az okokat, ha szép kategóriák csalfa könnyűségről írunk részletes beszámolót. Ez csak jelzés, tartás lehet, egy viszony állítása, a viszony tartalma semmiképp.

A bűnösről kell beszélnünk, őt kell bemutatni olyan kategóriák segítségével, amelyek értelmessé, érthetővé teszik az általánosban az ő különös szituációját.

A vizsgálathoz az előzőek után két út kínálkozik. Az egyik szociológiai. Ebben az esetben a társadalmi környezet lehetőség-determinánsa, a bűn következmény. A másikban a bűn mint erkölcsi szituáció adott. Tehát a kiindulópont az egyén magatartása. Ezzel indulok.

3. Bevezetés a formához

A vizsgált magatartást egy semleges fogalom, a forma különböző állapotaival fogjuk rendszerezni. S hogy ez a mód nem pusztán eszköze a bemutatásnak, s hogy a következő formaállapotok a vizsgált jelenség lényegi természetét jelzik, ennek bizonyítéka kíván lenni maga az írás.

4. Formaalkotás tartalomvesztéssel

Tételezzük a tipikus bűnöst. /Hangsúlyozom, hogy ő "valószínűleg" egyik felsőoktatási intézményünk hallgatója, azt minden bizonnyal el fogja végezni. Betörni, lopni, gyilkolni nem áll szándékában, és gyermekkorában sem volt rá különösebb panasz./ Bűnössége szándéka szerint való. Tehát ha képességeit, értelmét, intelligenciáját akarjuk jellemezni, föltétlenül az átlag fölött van, hiszen a morált az erkölccsel szembeállítani csak a nembe-liséghez való tudatos viszony alapján lehetséges. Csakhogy, és itt kezdődik a baj: adott értékei nem a szorgalmas tanulásra, a szocialista társadalom kínálta aktív közösségi életre serkentik, hanem magánutakon járó és ezért szükségképpen korlátozott önképzésre, és hasonló társakkal károsnak ítélt csoportok kialakítására, amihez az intézmény csak létalapot ad. Ezek a csoportok fertőző gócot is jelentenek. Hiszen éppen - bár negatív értékű - aktivitás, mozgékonyság, produktivitás jellemző rájuk. Valamivel mindig elégedetlenek: az intézménnyel, a renddel, a lehetőségeikkel, a szabadságukkal stb. A szokások nagy részével szemben nemcsak egyszerűen közömbös, hanem elutasítja őket, azaz nem illeszkedik be a természetes rendbe, nem egyszerű újratermelője a szokásoknak, hanem változtat. Ez a változtatás a szokások egyszerű formáitól /pl. divatszokás/ az emberi együttélés lényegét érintő erkölcsi szokásokig terjed. Ezek alapján úgy tűnik, mintha példá-

ul a divatszokások tagadásával, vagy állításával a jellemzett bűnöst el lehetne különíteni. /Erre tett kísérletet többek között a Budai Ifjúsági Park a hosszú haj és a farmer kitiltásával néhány éve./ Ez a kísérlet kudarcra ítélt. Nem az emeli ki őt a többi közül, hogy milyen, hanem milyenségének minden szinten való ideologizálása, tehát a hogyan. A szokások értékmentes formáiban a különbség a belső diszpozíció, amely a bűnös esetében értéket tulajdonít a társadalom számára közömbösnek. /Bár például a ruha minősége önmagában értékmentes, a kapitalizmus, amely a gazdasági értékviszony általánossá és átfogóvá válásával jellemezhető, értéket tételez általa./

Közösségének, csoportjának szokásrendszere tehát másként értelmezhető, és csak ezen az értelmezésen keresztül érthető meg. A szembenállást egy másik, vagy nagyobb integritású közösség /csoport, réteg/ szokásrendszerével a viszonylagosság és az előbb jellemzett különösség abszolút volta adja.

Az ideológiatermelés folyamatossá válása bizonyos fokig létrehozza önnön bázisát, vagyis öncéllá válik, s ennek következménye a formájában mind nyitottabb elméletek kergetése, függetlenül azok tényleges tartalmi beszűkültségétől. Ilyen vázlat-elméletnek tarthatjuk Marcuse rendszerét. Ide tartozik az elméleti rendszerek higitása, akár a marxizmusé is. Természetesen az elméletek öntermelése is gyakori. /Az, hogy a szokásnál említettük az ideológiát, nem összetartozásukat, hanem tárgyunk specifikus viszonyát jellemzi./

5. A formai cselekvés kielégülése a formában

Térjünk át a cselekvésre, illetve a bűnös cselekvés értelmezésére. Többségében nem a cselekvés eredménye a negatív elem, hanem a cselekvés indítékául szolgáló bázis, ezért jellemző a csak néhány elszórt gesztuscselekvésben megnyilvánult különbözőség, és a belső, jóval általánosabb tagadás gyöngesége, elzárkózva az önkitaljesítő aktivitás gazdagságától. /Ezért marad az oppozíció az ifjúkor emléke, és válik a felnőtt rossz lelkiismeretévé./ Az álforradalmár cselekvésében az elvont norma válik többnyire konkrét indítékká, így következményként az elvont norma önmagát jelentő

konkrét meghatározatlansága a cselekvő indítékainak sajátosságává válik.

A szándék objektívációs lehetősége, a motivációk eredetével mérhető. Előbbiekben a motivációs bázis szintjeinek zavaráról volt szó, de föltétlenül említeni kell még, mint átfogó mozzanatot, a hamistudati elemek szerepét.

6. Hamis formák kultusza, vagy tartalmak hamis formájú kultusza

Eddig csupán általánosságban jellemeztük a bűnös magatartását, szükséges tehát, hogy a szervezetekkel, intézményformákkal stb. kapcsolatos viselkedésről beszéljünk, ezzel konkrétabbá tesszük, és talán tartalmasabbá is elemzésünket.

Társadalmi csoportok értékrendszerével való szembenállását már jeleztük. Ezekről történő ítéletalkotását még nem. Ezt egyfajta skizofrénia teszi különössé. Tartalmazza ugyanis a megvetést, az elkülönítést, ugyanakkor, amikor közösségét, szimpátiáját, azonosságát dekralálja, mint formai viszonyt. Ez a kettősség jellemzi mind a munkásokkal, mind az értelmiséggel, mind a politikai vezető réteggel szemben tanúsított magatartását.

Ezt találjuk a bűnös intézmény-megítélésében is, bár itt a tagadás bizonyos fokig tartalmat nyer. A vallás megítélése pedig már már játékosnak is tűnhet. Összetevői ennek egyik oldalról a nevetés, másik oldalról a misztikumhoz való ragadás vonzódás.

7. A kisajátított forma élménye és a fákvallúzió

Végül néhány szó az álforradalmár önmegítéléséről.

Gondolatai nem igénylik a kontrollt, sőt az önhittség előfeltétele és következménye ennek a formának. /Belső világa konzervatív és korlátozott. A "forma" az érintkezés tartalmává válik. Egyéni érdekei békésen élnek együtt általánosan, viszonylagosan tagadó formájával./ Cselekvései tartalmuk szerint meghatározhatatlanok, ellentétes értékű valóságukat összefogja a forma pátoza. Önmagát a kor, és a társadalmi szituációban lehetséges tiszta és adekvát magatartás képviselőjeként látja, amelynek kudarcát értéként és önigazolásként tételezi.